

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 342.565.2 (477)

Ю. Унгурян,

студент 5-го курсу судово-адміністративного факультету
Одеської національної юридичної академії

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України діє як орган судової влади, що здійснює розгляд справ конституційного провадження та забезпечує верховенство Основного Закону держави, збереження конституційного ладу, конституційних прав та свобод людини і громадянина. Конституційний Суд у своїй діяльності покликаний забезпечити єдність розуміння правових норм та контролювати дотримання принципу поділу влади, задля того щоб жодна з її гілок не могла «привласнити» собі повноваження іншої.

За наслідком розгляду справ Конституційним Судом України ухвалюються рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені (ч. 2 ст. 150 Конституції України). Рішення Конституційного Суду України, які володіють обов'язковістю, не наділені ніякою примусовою силою, окрім сили свого авторитету.

Виконання рішень Конституційного Суду залежить від політичної ситуації в країні, компетенції Суду, наявності відповідальності за невиконання або неналежне виконання його рішень, правосвідомості посадових осіб та готовності державних органів втілювати їх у реальність, оскільки Суду не належить повноваження нагляду за діяльністю посадових осіб і державних органів по реалізації ухвалених ним рішень та не надані примусові засоби виконання своїх рішень.

Основний спосіб виконання рішень Конституційного Суду України — добровільний, але частиною четвертою ст. 70 Закону України «Про Конститу-

ційний Суд України» [1] передбачено, що невиконання рішень та недодержання висновків Конституційного Суду України тягнуть за собою відповідальність згідно з законом. З вищенаведеного випливає можливість появи ще одного способу виконання рішень Конституційного Суду України — примусового. Отже виконання рішень Конституційного Суду України — це сукупність процесуальних дій, спрямованих на добровільне або примусове прийняття до здійснення тих приписів, які зазначені в офіційних судових актах єдиного органу конституційної юрисдикції України.

На думку М. Маркуш, виконання рішень Конституційного Суду України — це конституційний обов'язок держави, зокрема її глави, органів державної влади, місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, усіх громадян України [2]. Погоджується з нею і П. Євграфов, який вважає, що виконання рішень Конституційного Суду є обов'язком кожного [3].

Конституційні суди не можуть вводити в дію свої власні рішення — «вони не мають ні зброї, ні солдат» і повинні спиратися на силу принципів, які вони проголошують, — вважає американський юрист Д. Баррі [4]. Однак в деяких країнах, наприклад в Австрії, передбачається можливість використання для виконання рішень Конституційного Суду збройних сил. Зокрема, виконання деяких рішень Конституційного Суду покладається на Федерального Президента. Виконання здійснюється уповноваженими по його вказівці і у відповідності з його розсудом органами Федерації або земель, включаючи федеральну ар-

мію. Клопотання про виконання таких рішень заявляється Федеральному Президентові Конституційним Судом [5].

Доводиться констатувати, що й досі не створено теоретичної моделі виконання рішень Конституційного Суду України і відповідно відсутній деталізований правовий механізм реалізації цих рішень. Тому прийняття рішення Конституційним Судом без його подальшого виконання втрачає будь-який сенс і підтвердженням цього є така латинська юридична формула: «*parum est latam esse sententiam nisi mandetur executioni*» — рішення суду не зовсім завершене, якщо воно не звернене до виконання [6].

Таким чином, виконання рішень Конституційного Суду забезпечує ефективність конституційного контролю.

В судово-конституційній практиці є вельми актуальними проблеми виконання рішень Конституційного Суду України. До речі, ці проблеми характерні і для конституційних судів деяких країн СНД (наприклад, Російської Федерації, Білорусі тощо), і без їх вирішення не можна говорити не лише про гарантування верховенства права й Конституції України, демократичних цінностей, а й про існування інституту конституційної юстиції як такого. Це підкреслюють не тільки самі судді, які з цим стикаються, а й офіційні особи та представники наукового середовища.

В Україні проблеми з виконанням рішень Конституційного Суду виникають з самого початку його діяльності тобто з 1997 р. Так, вже перше Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 р. № 1-зп (справа щодо несумісності депутатського мандата) [7] не виконувалось через те, що протизаконне суміщення перебування депутатів на посадах голови ради та голови місцевої державної адміністрації або міського голови і народного депутата України, міністра і народного депутата України тощо продовжувалося і після набрання чинності наведеного рішення.

У площині виконання рішень органу конституційної юстиції України наявні, зокрема, такі проблеми:

1) неповне нормативне врегулювання питання призводить до того, що не всі, до кого це має відношення, усвідомлюють реальну силу рішень Суду;

2) примусове виконання рішень Конституційного Суду на відміну від рішень Європейського Суду з прав людини в законодавстві не передбачено;

3) недотримання приписів Конституції України перегукується з проблемою виконання рішень Конституційного Суду України, адже всі рішення Суду базуються на ній.

Варто зазначити, що проблеми виконання рішень Конституційного Суду України проявляються в таких аспектах:

1) політичний аспект (небажання виконувати рішення Конституційного Суду відповідними суб'єктами права, яке стосується конкретного нормативно-правового акта). Наприклад: Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. № 11-рп/98 (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України) [8]. В Рішенні Конституційний Суд України вирішив: «Положення частини третьої статті 84 Конституції України щодо здійснення народним депутатом України голосування на засіданнях Верховної Ради України означає його безпосереднє волевиявлення незалежно від способу голосування, тобто народний депутат України не має права голосувати за інших народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України». Порушення встановленої Конституцією України процедури ухвалення законів та інших правових актів Верховною Радою України є підставою для визнання їх неконституційними (частина перша статті 152 Конституції України)».

Верховна Рада України (в особі народних депутатів України) вже дванадцятий рік після ухвалення цього Рішення Конституційним Судом його не виконує, тому що при проведенні голосування на пленарних засіданнях Верховної Ради України за допомогою електронної системи підрахунку голосів «Рада» велика кількість народних депутатів голосує картками за відсутніх народних депутатів України. Прийняті у такий спосіб

Верховною Радою закони, постанови, звернення, заяви, резолюції, декларації є неконституційними, однак вони діють й досі.

В згаданому Рішенні Конституційний Суд України також вирішив: «У разі прийняття Верховною Радою України закону після повторного розгляду з урахуванням пропозицій Президента України глава держави зобов'язаний підписати його та офіційно оприлюднити у десятиденний строк». Президент України як гарант Конституції, який в першу чергу повинен забезпечувати виконання цього Рішення, дозволяє собі в деяких випадках затягувати з своєчасним підписанням та оприлюдненням певного закону з подоланням вето на нього, а інколи взагалі відмовляється підписувати такий закон (наприклад, Закон України «Про Кабінет Міністрів України») і тому також не виконує це Рішення;

2) політико-організаційний аспект (небажання виконувати рішення Суду безпосередньо не пов'язано з певним нормативним актом, а є побічним і пов'язано з наявною політичною ситуацією). Наприклад: Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 р. № 6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) [9]. В Рішенні Конституційний Суд визнав деякі з положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» неконституційними. Крім цього, Верховна Рада України не повноважна при прийнятті закону про Державний бюджет включати до нього положення про внесення змін до чинних законів України, зупиняти дію окремих законів України та/або будь-яким чином змінювати визначене іншими законами України правове регулювання суспільних відносин. Але вона це зробила, тим самим в окремих випадках скасувавши, а у деяких — змінивши обсяг прав та обов'язків, пільг, компенсацій і гарантій громадянам, передбачених іншими законами України. Кабінет Міністрів України не мав можливості виконати рішення Конституційного Суду, тому що Верховна Рада не внесла зміни до Закону України «Про Державний бюджет України на 2007

рік» і тим самим також не виконала рішення Суду;

3) технічний аспект (нечіткість позиції, зайнятої Конституційним Судом в певній справі, помилка, неточність допущені судом). Наприклад: Ухвала Конституційного Суду України від 14 березня 2002 р. №3-уп/2002 про редакційне уточнення тексту Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2002 р. № 1-рп/2002 (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) [10]. В Ухвалі Конституційний Суд здійснив уточнення раніше винесеного ним рішення для усунення допущеної неточності і запобігання неоднозначному тлумаченню одного з положень цього рішення, тобто тлумачення усупереч правовій позиції КСУ.

Для розв'язання згаданих проблем потрібно вжити таких заходів:

- внести зміни і доповнення до Закону України «Про Конституційний Суд України», встановивши відповідальність за невиконання рішень Конституційного Суду у формі штрафу, який слід застосовувати до суб'єктів, що винні у невиконанні рішень;

- передбачити прокурорський нагляд за виконанням рішень Конституційного Суду, закріпивши відповідну норму до Закону України «Про прокуратуру».

Ключові слова: Конституційний Суд України, виконання рішень Конституційного Суду України, проблеми виконання рішень Конституційного Суду України.

У сучасній літературі надзвичайно мало уваги приділяється висвітленню питання щодо реалізації рішень Конституційного Суду України. Метою цієї статті стала спроба проведення аналізу наявної конституційної практики та думок вчених сьогодення і окреслення на їх підставі деяких аспектів проблеми виконання рішень єдиного органу конституційної юстиції України, а також пропонування удосконалення чинного законодавства. Розкриття певних аспектів згаданої проблеми слугуватиме підґрун-

тям для подальших наукових пошуків у цій сфері.

In contemporary literature extraordinarily few attention gives lighting question of the realization decisions of the Constitutional Court of Ukraine. The purpose of this article become a attempt conducts of analysis exists constitutional practice and ideas of scientists today's and disclosing on their grounds some aspects of problems carried out decisions the only bodies of constitutional justice of Ukraine and also formulates proposals of perfecting legislation in force. In this sphere uncovers of some aspects mentional problems will serve basis for further scientific searhs.

Література

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовт. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

2. Маркуш М. Шляхи підвищення ефективності виконання рішень Конституційного Суду України: теоретичні та практичні аспекти // Вісник Конституційного Суду України. — 2009. — № 5. — С. 77.

3. Євграфов П. Б. Виконання рішень Конституційного Суду є обов'язком кожного // Юридичний журнал. — 2003. — № 5(11). — С. 112.

4. Барри Д. Конституционный Суд России глазами американского юриста // Государство и право. — 1993. — № 12. — С. 79.

5. Конституция Австрии 1983 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://constitutions.ru/archives/236/10>.

6. Лилак Д. Д. Мудрість прадавніх про право, закон, владу, правосуддя. — К.: Оріяни, 2000. — 48 с.

7. Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 р. № 1-зп про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81

Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата) // Офіційний вісник України. — 1997. — № 20. — Ст. 1315.

8. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. № 11-рп/98 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення частин другої і третьої статті 84 та частини другої і четвертої статті 94 Конституції України (справа порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України) // Офіційний вісник України. — 1998. — № 27. — Ст. 1014.

9. Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 р. № 6-рп/2007 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 29, 36, частини другої статті 56, частини другої статті 62, частини першої статті 66, пунктів 7, 9, 12, 13, 14, 23, 29, 30, 39, 41, 43, 44, 45, 46 статті 71, статей 98, 101, 103, 111 Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» (справа про соціальні гарантії громадян) // Офіційний вісник України. — 2007. — № 52. — Ст. 2132.

10. Ухвала Конституційного Суду України від 14 березня 2002 р. № 3-уп/2002 про редакційне уточнення тексту Рішення Конституційного Суду України від 29 січня 2002 р. № 1-рп/2002 у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 5 Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та частини першої статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 1. — С. 12.